

4132

Herra Tattimarkkeologille.

Vuime Kesäkuu elokuun alkupäivinä saapui opettaja J. A. Savonlahti Porista tuokseksi Siurassa ja pyysi minua toimittamaan myöskin seuraavaa Keihäinmäen Historialliseen Museoon. Savonlahti kertoi että Keihäinkirkki oli vähään ennen löydetty muutamasta maankumusta Tyrvään pilaajin Kankolan kylän Fredrik M. Kuaspin talon maalta. Tästä kummuksesta, josta maata oli vedetty navettilan täyteen, oli aikaisemmin samana Kesäkuu löydetty kaksi muuta Keihäinkirkkiä, jotka opettaja M. Kauppinen Porista oli saanut haltuunsa. Ostuani valtuutuksen Tattimarkkeologille käytä paikkaa tarkastamaan, saavin siinä viime elokuun Sateiden lähdön oli minun pakko rajoittaa toimuni ainoastan työpaikan kartoittamiseen. Tämä kartta, joka kolme viikkoa on ollut on tehty, joka kaksi valokuvaa samasta paikasta seuraavat tämän mukaan.

Sillä kohdalla, jossa Liikovesi Kankolan kosken kautta purkaa veteensä Kankolan jokeen, sijaitsee kosken pohjoisella rantaosalla Kankolan kylä. Kaluisto on kuten muuten Fredrik M. Kuaspin talon pihamaan luoteispuoleisella Liikoveitti kohden viettävällä kivisellä mäenrinteellä, johon aikoinaan on raivattu peltoa, joka viimeisen viikossa vuoden kuluessa ollut keltana on laittumassa käytetty. Kuten kartasta näkyy

on alueella paitsi yksittäisiä maakiviä siellä
täällä 25 kappaletta isompaa ja pienempää vilje-
lunätonä osaksi hyvin epäsaamattomia kum-
pukotia. Korkeimmat kummut kohosivat noin
1 mtr. ympäristöään ylempään (Tut. poikkileikkauk-
sa A-B kartalla, joka on suunnitelmassa avalla-
tehty). Kummukselta paitsi kanteeltaan nurmista
josta kasvaksen isompia ja pienempia kiviä
piestä esiin. Se kumpu, josta edellimmäiset
keihänsäijet ovat löydetty, sijaitsee jotenkin
alueen keskellä ja on säleä vain noin 1/3 eura-
jälgellä. Jäännös on nykyään puoli kumpu muotoi-
nen. Kummu alla rakennettu sorakivinen ja runs-
taasta ruokamullasta, jossa huomasi paltettuja
ihmisentuita sekä saviastianpalasia.

Pyydän ilmoittaa, että talon isäntä Fredrik
Ma. Kuaapi minun kautta on tahtonut saada
Tallinarkheologille toivomuksensa lausua, että,
aikomuksena kun hänellä on viljellä paikkaa
tavoittamalla kummut maan tasalla, nämä
ensimmäiset siltä ennen asiaa mukaisesti
tutkittaisiin.

Helmikuu 30 p. Syyskuu 1902

A. J. Häikälä

Tyrvää.

Opettaja J.A. Savolainen antanut keihäänkärjen toimitettavaksi ja kertonut että keihäänkärki oli vähää ennen (elok.1902) löydetty Tyrvään pitäjän Kaukolan kylän Fredrik Ala-Knaapin talon maalta muutamasta maakummusta. Tästä kummusta, josta maa oli vedetty navettasillan täytteeksi, oli aikaisemmin samana kesänä löydetty kaksi muuta keihäänkärkeä, jotka opettaja M. Kauppinen Porista oli saanut haltuunsa. H.J.H. kävi paikan kartoittamassa elok. 1902.

Sillä kohdalla, jossa Liekovesi Kaukolan kosken kohdalla purkaa vetensä Kokemäen jokeen sijaitsee kosken pohjoisella rantatörmällä Kaukolan kylä, kalmisto on Fredrik Ala-Knaapin talon pihamaan luoteispuolisessa Liekovettä kohden viettävässä kivisessä maanrinteessä, johon aikoinaan on raivattu peltoa, joka viimeisen seitsemän vuoden kuluessa ollen ketona ja laitumena käytetty. Kuten kartasta näkyy on alueella paitsi yksityisiä maakiviä siellä täällä 25 kappaletta isompaa ja pienempää viljelemätöntä osaksi hyvinkin epäsäännöllistä kumpukoh-
taa. Korkeimmat kummut kohosivat n. 1 m ympäristöään ylemmäksi (poikkileikkaus kart.) Kummukkeita peittää kauttaaltaan nurmi, josta harvaksen isompia ja pienempiä kiviä putoaa esiin. Se kumpu, josta edellämainitut keihäänkärjet ovat löydetyt, sijaitsee jotenkin alueen keskellä ja on siitä vain noin 1/3 enään jäljellä. Jäännös on nykyään puolikuun muotoinen, kumpu oli rakennettu sorakivistä ja mustasta ruokamullasta, jossa Heikel huomasi poltettuja luita ja saviastian palasia. Isäntä toivoo, että kummut kesällä 1903 tutkittaisiin.

Hautakummut Fredrik Ala-Knaapin maalla tutkittu

9.6.03.

Kumpu I.

Otin ensin tutkiakseni sen melkein H.J.H. kartoittaman alueen keskellä olevan kummun, josta noin 2/3 osa jo ennen oli viety pois ilmoituksen mukaan navetan sillan täytteeksi ja josta kesällä 1902 oli löytynyt 3 keihäänkärkeä. Kumpua olivat siitä viime kesän vielä ihmiset uteliaisuuttaan tyydyttääkseen tarkastaneet joten ennen koskettu osa kummusta oli siitälähtien kun soraa siitä oli lakattu ajamasta, vielä jonkun verran syvennetty ja myljäty. Kummussa olevan kuopan pohjalla olikin luultavasti näiden koekaivausten vuoksi noin 10 cm paksuudelta hienoa irtonaista multaa. Muuta ei näiden koekaivausten tiedetä paljastaneen kuin joitakuuta poltettuja luunsiruja, joissa kaivajat ilmoituksen (Fredr. Ala-Knaapin) mukaan olivat ottaneet mukaansa.

Ennen kun kumpuun enempää koskettiin tehtiin siitä asema-kartta, johonka merkittiin ainoastaan nurmesta esiinpistävät kivet sen suuruisina kun niitä näkyi. Samoin otettiin kahteen suuntaan läpileikkaus nim. aivan suuntaa P-E ja WNW-OOS. Niinikään valokuvattiin kumpusuunnasta SSO (ks. n:o 6).

Kummussa oleva kuoppa oli keskikohdallaan kumpua ympäröivän kohdan pintaa noin 60 cm syvemällä. Kuopan kohdalla oli kummussa ollut 12 miehennostannaista ja kaksi miehen nostettavaa kiveä, jotka oli kasattu kuopan luoteisreunalle. Yleensä oli kuopan pohja luonnon koskemattomaa karkeata sorahiekkaa. Tutkiminen aloitettiin seulomalla kuopan pohjalla oleva löysä

multa, josta löytyi joitakuuta poltetun luun siruja, hiilen kappaleita ja poltetun saven kappaleita. Tämän jälkeen laajennettiin kuopan itäreunaa ottamalla ensin nurmi ohuena kerroksena pois. Nurmen alla oli tällä kohtaa noin 10-20 cm paksu hieno multakerros, jonka alta esiintyi koskematon hiekka. Multa irroitettiin lastoilla vähin erin ja tarkastettiin sekä seulottiin sitten.

Kun tämä ennen koskettu osa oli saatu tutkituksi ryhdyttiin kuorimaan nurmi pois kummun eheästä osasta ja kuorittiin sitten noin 1 á $1\frac{1}{2}$ metrin leveydellä kummun reunoja ulompaakin. Nurmen kuorinta oli sangen vaikeata senvuoksi, että siinä oli runsaasti pieniä, heittokivestä nyrkinkokoisen suuria kiviä. Näiden alta vasta tulivat suuremmat kivet näkyviin. Pienet ~~kivet~~ kivet ovat kumpuun joutuneet nähtävästi siten, että kumpujen vierellä viljeltäessä on peltomaalta kiviä noukittu ja kumpuun koottu. Kun nurmi oli saatu poistetuksi ja sen alustasta multa lastoilla kaaputettu, näytti kummun pinta ikään kun lasketulta kadulta. Kivet olivat pieniä enimmäksen isomman heittokiven kokoisia ja niitä oli isompien kivien välillä aivan täynnä isoimmissa kiviväleissä monessa kerroksessa. (kartta I,2) Jos näitä heittokiviä lienee pellolta myöhemmin heitetty, niin on niitä siihen kumpua tehtäessäkin siihen pantu, sillä näyttää siltä kuin olisi kummun kivilados näillä pikkukivillä vartavasten tasotettu. Pikkukiviä poistettaessa esiintyi luun- ja hiilen sirua sekä saviastian palasia karttaan I, 1 tarkemmin merkityiltä paikoilta.

Kun pikkukivet oli poistettu alkoi kummusta esiintyä suurempia luonnonkivipaasia joiden välissä ja päällä vielä oli noin miehen pään välein isompia ja pienempiä kiviä (kts. kartta I,3). Tätä viimeksi mainittua kerrosta tutkiessa hiilen ja saviastian muruja kivien välissä varsinkin kummun kuoppaa reu-

nustavassa syrjässä, mutta vähän kautta koko kummun pinnan. Aivan kuopan reunassa kahden luultavasti paikalla luonnostaan olleen kiven välissä (kartta I,3) oli suulla hyvin mustaa täynnä hienoa hiilenporoa ja tuhkaa. Samalla kohdalla olivat kivien välissä muodostuman onkalon pohjalla olevat pienet kivet kaikki selvästi tulen rohkaisemat, muutamat niistä aivan murenevaksi (kaurivahaksi) asti. Näyttää siis siltä kun olisi tällä kohtaa ollut tulisija. Valitettavasti oli tämän tulisijan pohjasta suurin osa jo poisjoutunut soraa kummusta ajettaessa. Yhdellä kohtaa kummun pohjoissivulla useampia saviastian palasia toistensa yhteydessä (paikka kartalla I,3).

Alin kivikerros oli suurimmista kivistä. Niistä oli ainakin 3 suurempaa maakiveä, joiden alaosa ulottui koskemattomaan kariin ja jotka muuten näyttivät koskaan liikuttamattomalta. Nämä kivet olivat lähellä kummun keskikohtaa (nyt lähellä kuopan reunaa. Suurin niistä oli n° 1 (kartta 1,4) jonka suurin pituus oli noin 2 metriä ja oli litteähkö. Tämän ja n:o 2:n välissä oli se tulisijan paikka, josta ennen on ollut puhetta. Pitkin kivi n:o 1:n länsisivuakin oli noin 3 cm paksuinen tulikerros.

Koskematon kari melkein heti kivikerroksen alla. Toisen paikan jokunen 10 cm vahvuudelta multaa. Tässäkin mullassa oli kauttaaltaan jokunen hiilenmuru, ja luunsiru huomattavissa (siis hajallaan kaikkialla heti nurmesta lähtien) enemmän yhdessä kummun eteläreunalla (kartta 1,4, josta myöskin löytyi 1 hevosen hammas (Kaksi muuta samanlaista löytyi alimman kivikerroksen päällä olevaa multaa seulottaessa.)

Alinta kivikertaa ja sen ympärillä ja alla olevaa multaa tutkittaessa löytyi saviastian palasia kummun pohj. sekä eteläisivulla, kartta 1,4 kivien välistä ja nuolenkärki (?)

länsisivulta lähellä kiveä N° 1 pohjasoran päällä olevasta mullasta (seulottaessa).

Kummun kivet eivät muodosta mitään tarkoituksella tehtyjä kivipiirejä. Ainoan piirin muodostavat reunakivet.

Ennen hävitetty kumpu Vänniän riihen edustalla.

Vänniän talon uutta asuinrakennusta tehdessä oli kivi-
jalkaa varten otettu riihen edustalta suuri luonnonkivi ja
sen edustalta ja sivulta ajettu soraa kivijalan täytteeksi.
Tämän sijalla oli nyt suuri kuoppa, jonka reunassa näkyi ki-
viä piirissä. Kun kuopan reunaa tarkastaessani huomasin pol-
tettuja luun muruja, ryhdyin paikkaa tutkimaan, sillä ei ollut
mitään epäilystä olemassa siitä ettei paikalla olisi ennen
ollut suuren luonnonkiven ympärille koottu hautakumpu. (Saman-
lainen suuren luonnonkiven ympärille koottu kumpu on paikalta
n. 20 askelta vähän länteen päin saman riihen luoteiskulmalla).

Keskellä ollutta silmäkiveä pois kiskottaessa ja ruudilla
halkaistessa oli kummun lounaissivu tullut kokonaan poistetuksi
(puhumattakaan keskustasta) Osa suuren kiven ympärillä olleista
pienemmistä kivistä ja mullasta oli tullut kasatuksi kummun
luoteissivulle. Tämä ennen kasattu multa seulottiin ensin.
Sen jälkeen ryhdyttiin kuorimaan nurmen reunakivien päältä ja
vieriltä ja huomattiin että kiviladosta oli pitkin reunoja
vielä 2-3 metrin leveydellä koillissivulla sekä yhä jatkuvasti
itä sivulla täällä olevan ladon nurkkaan ja seiniin asti niin
lähelle kun sitä voitiin tarkastaa. Kiviä oli paikkapaikoin
varsinkin äärimmäisillä reunoilla kahdessa kerrassa ja olivat
noin miehen tai hevosenpään suuruisia paitsi aivan kuopan
reunalla, jossa olivat suurempia noin 30-40 pari 50 kuutio
cm. Lisäksi oli "kummun" eteläreunalla aivan kuopan syrjässä
suurempi luonnonkivi noin 2 m pitkä. Kivilados, aivan tasa-
pinnassa muodostamatta minkäänlaista keskustaa päin kohoavaa
vierrettä. Nurmen yläpuolella oli näkyvissä ainoastaan kuopan
reunalla olevat kivet. Heti nurmen alla ja kivien välissä hie-

noa ruohon juurensenkeasta multaa, kivien alla karkea hiekkainen kari. Kivilados, joka ent. kummun itä- ja kaakkoissivulla oli runsaasti kuuden metrin levyinen oli niin tyystin nurmen peittävä, että ainoastaan pari pientä kiveä sen yläpuolella näkynekään herättämättä minkäänlaista tarkastuksen arvoista huomiota. Ja varmaankin olisi lados koskematta jäänytkin ellei entisen kummun reunaa tutkittaessa olisi poltetun luun murut ja saviastian palaset yhä eteenpäin houkutelleet. Mitä puheenaolevaan kiviladontaan muuten tulee, niin on se alkuperäisen hävitetyn kummun yhtämittaista jatkoa, ikäänkuin siihen liittyvä sivukappeli. Kun ladoksen päältä oli kauttaaltaan nurmi ja multa poistettu huomasi ladoksen keskikohdalla vähäsen ympäristöään korkeamman kiviryhmän. Tämä oli muuten suuremmista kivistä ja näyttivät ladotuilta ikäänkuin tarkoituksella saada niiden välille kivetön paikka. Tämän kivien välien muodostaman välipaikan pohjalla oli pieniä nyrkinkokoisia kiviä pohjahiekassa, jotka kaikki näyttivät saaneen tulen vaikutusta moniaat niin , että ihan koskettaessa murenivat. Paikalla oli muuten jo korkeammallakin sillä alalla , jonka abcd kartta II rajoittaa hiiliä ja tuhkaa ja ympärillä joitakuita saviastian palasia. Pohjalla oli suuri ryhmä saviastian kappaleita, jotka nähtävästi olivat kaikki samasta astiasta. Mutta tuskin oli tämmäkään urna sisältänyt vainajan tähteitä ensiksikin koska niiden yhteydessä löytyi ainoastaan muutamia poltetun luun siruja, toiseksi koska kappaleitten asennosta päättäen astia oli rikottuna ja jo irtoneisina kappaleina paikalleen pantu. Sillä muuten ei voisi selittää, miksi pohjakappaleita oli pohjapuoli ylöspäin ja taas reunakappaleita reuna alaspäin j.n.e. Joukossa oli myöskin joitakuita hiilenpalasia, on pikemmin luultava , että astia on ennen rikottu ja palaset koottu ja kätkeyty tähän.

Olisiko tämä sivukappeli ollutkin se roviopaikka , missä vainajan kätkemiseksi viimeinen toimitus on tehty. Silloin olisi uhriastia kätketty roviopaikan kaakkoispäähän, jotavarten ennenmainittu luuryhmä lienee syntynyt. Tulisijapaikan rajoittaa joka puolelta suurempi luonnon kivi. Niiden väliin näkyy kaivetun kuopantapainen , koska musta multa tällä kohtaa meni noin 20 cm ympäröivän ja alla olevan keltaisen hiekkakarmin sisään, muualla oli näet kari kaikkiällä samalla korkeudella.

9

Kumpu II Alaknaapin rantahaassa.

Tämä kumpu on ennen hävitetyn kummun itäpuolella ja tämän lounaisreuna noin 2 metrin päässä ennen hävitetyn luoteisreunasta. Kummun pituussuunta on lounaasta koilliseen. Suuruus lähemmin kartalla. Kumpu oli tuuhean nurmen ja ruohon peittämä, josta kartalle II,1 merkityt kivet pistäysivät esiin. Näiden kivien välissä oli hieno ruohon juurensenkainen multa ja runsaasti pieniä, nyrkinkokoisia kiviä, joilla suurempien kivien välit epäilemättä tarkoituksella on täytetty. Ensin otettiin ohut nurmiturve, josta multa lastoilla viroitettiin ja seulottiin kivien välit pajastettiin lastoilla visusti tarkastaen ja samalla poistettiin välien täytteeksi asetetut pikkukivet. Vihdoin lakaistiin kivien välit luutalla puhtaiksi (Obs! Ennen kun kumpuun koskettiin otettiin siitä asema ja korkeuskartta sekä valokuvattiin suoraan koillista pitkää sivua vastassa olevalta suunnalta) kumpu valokuvattiin suoraan pohjoisesta. Suurempien kivien välit puhdistettiin yhä edelleen pienemmät kivet poistettiin ja multa tarkastettiin mitä tarkimmasti. Tarkastaessa löytyi saviastian palasia pitkin kummun harjaa melkein kauttaaltaan suurempien kivien välissä olevasta mullasta.

Kartta II,2 tarkemmin osoittamilla kohdilla oli melkein pelkistään pienempiä kiviä ihan pohjaan asti, joten kun multa ja pikkukivet tulivat poistetuiksi suuret kivet jäivät alastomina törröttämään kts. valok. kaakosta otettu. Löydetyt saviastiat ovat enimmäkseen kivien välistä.

Kummun kivirakenne.

Kun kummun kaikki multa ja pienet kivet tulivat poistetuiksi ja tällä tavoin paikkapaikoin pääty pohjakariin asti isompiin kiviin koskematta, voi kummun kivirakenteen nähdä jotakuinkin selvästi. Nyt niin huomasi sen minkä jo kummun luoteispää antoi aavistaa, että reunimmaiseta kivet muodostaisivat jonkinmoisen järjestetyn piirin, keskelle pantujen siompien kivien ympärille. Isoimmat kivet luvultaan 5 ovat useimmat ainakin 4 mistä paikalle luodut, yksi näyttää olevan puhtaassa pohjakarissa, melkein peräisin niistä suurin on noin 80 cm³ toiset 60-70 cm³ välillä. Päätän siitä, että kunkin (paitsi yhden) keskuskiven alla oli hiiliä ja tuhkaa sekä palanutta hiekkaa ja kiveä ovat nämä keskuskivet tuodut tulisijan päälle, jonka ympärillä on soikea piiri muodostettu sekin verrattain suurista noin 50-60 cm³ vahvaisista kivistä. Nämäkin piirin kivet ovat enimmänsä paikalle tuodut, ainoastaan pari on paikalla ennen ollutta pohjakariin uppoutuvaa luonnon kiveä. Varsinaisen piirin ulkopuolellakin on länsisivulla suurempi kivi, mutta sekin on siinä luonnostaan. Piirin sisälläkin, varsinkin keskustan ja kaakkoispään välillä on pohjalla suurempia kiviä, nekin pohjakariin enemmän kuin puoleksi uppoutuvia arvattavasti nekin siinä luonnostaan. Pohjaltaan oli kumpu jotenkin seuraavaa muotoa nim. säännöllisintäen.

Piiri näyttää ainakin kaakkois-sivulta olevan kaksinkertainen,

lounaissivulta ei huomaa muuta kuin yhden piirin. Luonnollisestikin ovat piirit sangen epäsäännöllisiä ja mutkikkaita,

11

mutta, että ne alkuaan on piiriä muodostaviksi aiottu siitä ei ole epäilystä. Kaakkoisivun piiristä, jolla sivulla jo pinnalta lähtien oli vain kolmikulmainen aukko, oli aukon kohdalla piirikivikin poissa. Piirin sisusta keskustasta päistä päin oli yleensä pienemmillä kivillä täytetty, nämä kivet n. 20-30 cm³ vahvuisia ja sitä pienempiä. Kummun pohja kauttaaltaan keltaista karkeaa hiekkakaria. Merkille on pantava, että kummusta tuskin nimeksikään tuli luunmuruja. Hiiliäkin oli sangen vähän. Koko kummusta ei muuta esinettä tavattu kuin saviastian palasia ja kakkiaan 5 helmeä. Saviastian palat esiintyivät pääasiallisesti piirin sisällä, keskustan ja kummankin pään väliltä. Jokunen pieni siru oli kaakkoiskulmalla reuna-kivien alla.

Hävitetty hautakumpu Tyrvään pitäjän Roismalan kylän
Nuutilan talon maalla Ristimäen kalmistolla.

16 p^vä otin työhön Kaukolassa Jaatinen nimisen miehen, joka toisten työmiesten kanssa keskustellessaan sivumennen mainitsi, että hän oli keväällä Pesurin sahaa laittamassa ollessaan kuullut työmiesten siellä kertovan, että Roismalan kylän Ristimäellä oli jotakin uutismökkiä tehdessä löydetty "jotakin". Jaatinen ei kuullut tarkemmin mainittavan mitä löydetty oli. Saman päivän illalla otin Jaatisen soutajaksi ja lähdin mainittua paikkaa katsomaan.

Täällä uutismökkiläisen poika Kalle Ristimäki ilmoitti, että aikaisin keväällä (vielä lumen maassaollessa olivat ruvenneet kellaria tekemään mutamaan mökin pohjoispuolella olevaan maakumpuun ja kaivaessaan tehdyn aukon pohjalta löytäneet jotakin "kapistuksia", jotka sanoivat olevan tallessa. Lähdin kertojan kanssa heidän asuntoonsa Roismalan kylän Majalan taloon, josta sainkin yhden jousipyssy soljen, kappaleen kilvenkupuraa, kaksi käyrää pronssipuukkoa, kappaleen prossispiraalisormusta, nuolenkärjen katkelma. Paikka mistä esineet oli saatu oli polttohaudan hautakumpu, jonka keskusta oli tehty noin 4,50 metrin pitkä ja 3 leveä nelikulmainen ihan pohjakkariin ulottuva aukko. Kumpu oli siis melkein kokonaan hävitetty, järeillä oli ainoastaan kapeat reunat, jotka edelleen lohkeilivat kuoppaan päin sen vuoksi, että kuoppa oli kellari tarkotusta varten tehty pohjalta leveämmäksi kuin päältä. Koska kuopasta otettu multa kaikki oli järeillä kuopan reunoilla, se kun oli ajottu käyttää kellarin tivikkeeksi, päätin niinpian kuin Kaukolan kylästä pääsisin, lähteä seulottamaan irtiotetun mullan, sekä tutkimaan alkuperäisen kummun vielä järeillä olevat reunat 10 päivän aamuna ryhdyttiin-

kin töihin mainitun kummun jäännöksiä tutkimaan.

Kumpu on Ristimäki nimisellä töykäreellä Nuutilan talon maalla Roismalan kylässä Tyrvään pitäjää. Paikka Ristimäki on Liekoveden rannalla Roismalan kylän takana sen eteläpuolella. Samoin kuin kumpu, jolla Roismalan kylä nykyään on, on tämäkin ristimäki ennen ollut saarena ja vieläkin v. 1899, jolloinka vedet paikkakunnalla tulvi, muodostui ristimäki saareksi. Mäen eteläpuolella purkaa Pesurinjoki vanhana vesijättönä vieläkin hyvän osan kummun maanpuolista sivua. (Mäki oli saarena vielä 1700-luvun lopulla jolloin Philppalan nuori Vampilasta tuleva emäntä ainoastaan rattain pääsi uuteen taloonsa) Koska ristimäki on rikas kalmisto. Kumpuja siellä on monilukuisia ja hävitetty niitä on "sadottain" (paikkakuntalaisten kertoman mukaan).

Ennenkuin kumpuun koskettiin, valokuvattiin se etelänpuolelta, piirrettiin siitä asemakartta ja läpileikkaus ristiin. Kumpu oli noin metrin pitkä etelästä pohjoiseen ja noin metrin leveä ja jälellä oli siitä reunoja noin metrin verran, lounaan ja kaakon puolella muilla sivuilla vielä enemmän.

Ensinnä ryhdyttiin seulomaan ennen irtiotettu multa, josta löydettiin pienempiä esinekatkelmia muiden muassa osa saman kilven kupuraa, josta huipun ennen talteensaatu. Sen jälkeen irroitettiin turve lapioilla, varistettiin niistä multa sekä jatkettiin lastoilla mikäli se kävi päinsä. Mutta kun pinta-turve oli irroitettu alkoi kolmelta kohdalta kuopan kolmen kulman kohdalla esiintulla suuri luonnonkivi. Näiden väli oli täytetty suurilla kivimöhkäleillä (noin 50-80 cm³), joita oli kolmessa kerrassa päällekkäin elikkä luonnon kivien juurella niiden päällipinnan tasolle asti. Kummun ulkoreunoilla aleni kivilados yhteen kerrokseen. Minkäänlaista tarkoituksella tehtyä kivikehää ei ollut huomattavissa mikä olikin luonnollista,

kun kummun keskusta oli kolmen kiven väliin asetettu, joiden keskinäiset välit oli vaan koetettu saada täytetyksi, tähän tapaan:

Että suurien kivien keskellä oli ollut rovio siitä oli aivan selviä merkkejä olemassa. Paitsi että isojen kivien reunat näyttävät sel-

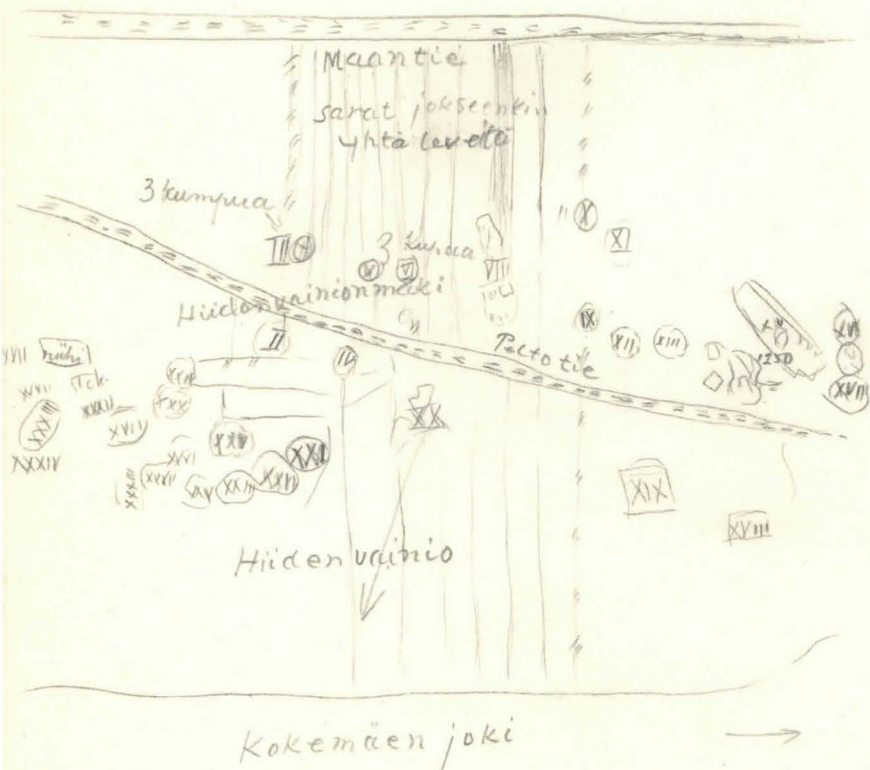
viä tulen kosketuksen jälkiä, oli pohjalla runsaasti palaneita kiviä, kuonaa ja tuhkaa. Näkyy siis tämä maakivien väli valittu tulisijaksi ja se myöskin tuli olemaan haudan keskusta, josta löydöt saatiin, ja jossa palaneet luut olivat siroteltuina.

Pirkkalan Kehosta katso myöhemmin!

Kaukolan kylässä. Etsin ja merkitsin kyläkartan jäljennök-
selle Vänniän Knaapin, Saukon ja Juvelan talojen maalla löyty-
vät hautakummut. Sovin Ala-Knaapin isännän kanssa, että hän
jättää järvihakansa ylösottamisen vielä tästä kesästä eteenpäin,
joten saatoin jättää kaivaustyötkin siinä sikseen.

6 p:nä kävin Tyrvään kylässä joka on Kaukolan kylää vasta-
päätä Kokemäenjoen etelärannalla. Täällä on niin ikään hauta-
kummuista rikas kalmisto luodetta eli virtaa päin viettävällä
rantavainiolla ja sen yläpuolella olevassa kivikkomäessä. Alue,
jolla muinaishautoja löytyy, kuuluu Tyrvään kylän Ryssän ta-
loon. Niitä löytyy pääasiallisesti niinkutsutussa Hamuston- eli
Hiidenvainionmäessä, itse Hiidenvainiossa ja niin kutsutussa Hii-
denmäessä. Seuraavassa on schemaattinen kuva paikasta. Kummut ovat
kivikumpuja vaihdellen suuruudelleen koko lailla. Useimmat ovat

suuren silmäkiven ympärille ka-
sattuja. Yhdessä on silmäkivikin
osaksi peitetty, joten se nyt
muodostaa luonnollisen hautaki-
ven kummun keskusta (piirroksessa (X)). Toisissa taas ei ole
erikoisempaa silmäkiveä näkyvis-
sä. Kolmessa muuten hyvin ava-
rassa kummussa ovat keskustas-
sa olevat kivet jääneet koko-
naan maan päälle, joten niiden
läpileikkaus näyttää tällaiselta

Tämän laatuksia rauhioita löytyy yksi Hiidenvainion mäessä ja yksi Hiidenmäessä. Hiidenvainionmäen hautaraunioista on useat hävitetty. Nyt näkyi yksi, josta silmäkivi oli porattu pois ja reunoista tuli esiin hiiliä ja saviastian palasia. Kolmessa kummussa oli joku tehnyt koekaivauksia tekemällä aika aukon kummun keskusta. Toivon talon isäntä jota puhuttelin sanoi, ettei ollut tuollaisia aukkoja niissä ennen nähnyt, joten voi otaksua ^{että} /jokunen sen jälestä, kun paikkakunnalla oli tutkimuksia toimitettu, oli ominpäin ruvennut kumpua tonkimaan.

621
T y r v ä ä , Tyrvään kylä, Ryssänkalmisto.

Hiidenvainionmäki.

- N I 10 m SN x 6 m WE , 2 suurta luontaista kiveä, silmäkiveä, toinen haljennut, kiveyksen peittää suurimmaksi osaksi maa.
- N II 8 m SE x 7,50 NE-SW, suuri luontainen silmäkivi, muun kiveyksen peittää suurimmaksi osaksi nurmi.
- N III 7 m NW-SO 8 m SW-NO, keskellä silmäkivi, reunakiveys näkyvissä.
- N IV 5,40 NS x 6,50 WE osaksi hävitetty, länsipäässä suuri kivi, muuallakin siellä täällä kiviä näkyvissä.
- NV. 9 m NS x 8,40 EW. Reunat kohoavat jyrkästi noin 60-70 cm korkeudelle, päällyys tasaista kivikkoa, jonka peittää nurmi.
- N VI 9 m SN x 11 m WE , samanlaatuinen kuin edellinen, tasapäällinen, mutta reunat kohoavat noin 0,80-1 mtr korkeuteen. Kautta raunion pistää esiin kiveä.
- N VII 6,30, NS x 2,50 WE . Rauniosta on toinen puoli raivattu pelloksi, eteläpäässä isompi kivi, muualla kauttaaltaan kiviä.
- N VIII 8 m SN x 4 m WE pitkä (noin 16 m) kivikkoharjanne, jonka pohjoispäässä lienee hautaraunio.
- N IX 9 m NS x 3 m. WE aidan idänpuoleinen osa on hävitetty, kauttaaltaan kivikkoa jonka maa osaksi peittää .
- N X 10,50 m NS x 6,70 WE kauttaaltaan osaksi maan peittämää kivikkoa näkyvissä, keskellä isompi kivi.

63
N XI 5,50 m NS x 3 WE kaunis soikea harjava kumpu kivikkoa osaksi maan peittämää.

N XII 11 mtr NS x 10 WE eheä kaunis , keskuskivet paljaana kuten piirroksessa.

N XIII 9,50 NS x 8,30 WE samanlainen kuin edellinen.

N XIV, pitkä (12,50 x 11 mtr), melkein puolipyörän muotoinen kivikoharjanne, jossa lienee hautaraunioita ainakin luoteispäässä ja itäpäässä. Leveys luoteispäässä 7 m itäpäässä 3 mtr.

N XV noin 25 mtr pitkä harjanne, jonka luoteispää ainakin on hautaraunio. Melkein keskellä harjannetta on suuri keskuskivi ja reunakivet muodostavat kauniin soikean piirin joka eteläpäässä käy epäselvemmäksi.

N XVI 8 NS x 9 WE . Kekskellä ja W-päässä suuri luonnonkivi, keskuskiven ympärillä kivikkoa; joiden joukossa pohjoislaidalla pari osaksi nurmen peittämää luonnonkiveä.

N XVII Etelästä pohjoiseen pitkäkäs harjanne, joka katkeaa kahdeksi osaksi. Näistä pohjoinen on varma hautaraunio, 6,50 x 5,50 laajuinen ja keskustalta noin 1,20 mtrin korkuinen, luoteiskulmassa iso luonnonkivi ja muu kivikko , osaksi pinnalla näkyvissä.

N XVIII NS 4,80 x 3,20 WE pieni raunio, jonka kivikko osaksi näkyvissä.

N XIX NS 9 x WE 12,50 mtr. saman luontoinen kuin XII ja XIII se ei ole rakennuksen perustus , sillä se on nelikulmainen

jokseenkin suorilla seinillä . Keskellä on suuri luonnonkivi.

N XX , 8,70 NS x 9,70 WE, raunio kyhätty kolmen tai neljän suuren luonnon kiven ympärille.

N XXI 7,50 NS x 7,70 WE . Matala kiviraunio, jonka peittä suureksi osaksi maa.

N XXII 8 NS x 7,70 WE , kauttaaltaan näkyvää, vaikka osaksi nurmen peittämää kivikkoa.

N XXIII 7,70 NS x 10,30 WE. Tässä rauniossa on ollut suuri luonnon kivi sydänkivenä, joka on säretty ja viety pois, kuoppa on sittemmin täytetty pellosta poiskiskotuilla kivillä. Rauniosta on siis vaan reunoja jällellä.

N XXIV 4 NO-SW x 5,70 NW-SO . Noin 1 mtrin korkuinen osaksi maan peittämä kiviraunio.

N XXV Hautaraunio suurten luonnonkivien välissä, joista 1 on otettu pois ja jällellä jäänyt iso kuoppa Kuopan reunoissa kalmistomaata ja savias-tian palasia. Raunion pituus 9 m NS x 6,50 WE

XXVI Eheä ja kaunis, keskuskivet näkyvissä 14 NS x 12 WE. Syrjät kohoavat noin 1-1,50 mtrin korkeuteen, keskusta on vähän notkolla, jonka tasottaa alaston kivikko, piirros.

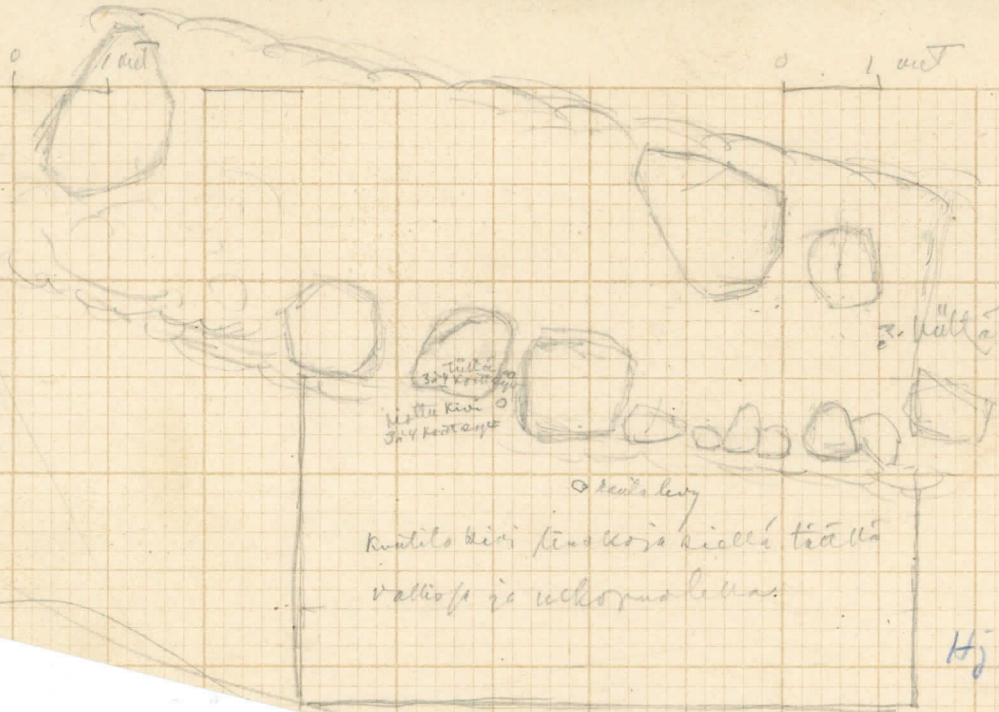
- N XXVII Suurin osa rauniosta poistettu , jällellä ainoastaan pieni kulmake. 4,50 NS x 7,50 WE. Raunio on ollut soikea, ainoastaan itäpää siitä jällellä ihan tämän laidassa kiinni on
- N XXVIII 8,70 NS x 9,50 WE. Kaunis noin 1,50 mtrin korkuinen kohoava maa ja kivensekainen raunio, jonka keskustalla aukkoja koekaivausten jällellä.
- N XXIX 5 SSW-NNE x 6,50 NW-SO soikea eheä kaunis rauniokivet hyvin näkyvissä niiden joukossa pari suurta.
- N XXX 4,70 NS x 4,40 WE melkein maanpeittämä , kivikumpu noin 50-60 cm korkea.
- N XXXI 6,80 NS x 7,50 WE suurimmaksi osaksi maan peittämä kivi-raunio, jonka keskustaan on kaivettu noin 1,50 mtrin läpimittainen aukko.
- N XXXII 6, NW-SE x 4 WE. Soikea turpeen peittämä kumpu, jonka pinnasta nousee kiviä näkyviin.
- N XXXIII 7,50 NS x 7,80 WE Suuren ja korkean luonnonkiven ympärille kasattu raunio. Keskuskiven muodostuu korkealle pistävistä kivistä piiri. (0)
- N XXXIV 10,50 NS x 11 WE kohoaa länsisyrjästä lähes 2:n mtr korkeuteen, kivikasan peittää osaksi nurmi.
- N XXXV 6,50 NS x 8,50 WE noin 1,50 mtr korkeuteen kohoava keskustan nurmen peittämä kiviraunio.

66

N XXXVI 8,50 NS x 7,50 WE . Vähän soikea noin 1 mtrin korkuinen pohjoisreunalta oleva hautaraunio.

N XXXVII 6,30 NS x 10,30 WE, soikea harjanne joka luultavasti on hautaraunio, kivikko on nurmen peittämä suurimmaksi osaksi.

Tyrvään kylän naapurina olevan Soinilan kylän Paavin talon maalla on ennen pidetty markkinoita. Arven talon (Karkun kylä) vanha isäntä, joka nyt on yli 70 vuoden vanha, muistaa vielä puotia, joissa turkulaiset ennen olivat myöneet nahkoja, pukkia y.m. Hänen isänsä oli ollut iso poika , kun Paavilassa vielä markkinat oli. Ryssän Hiidenvainion mäessä kuuluu ennen nähdyn aarnihautojen palavan. Erään kerran oli tällöisen tulen kohdalta löydetty pieni kirstu täynnä rahoja.

101

Kaivos ²liukka-
Saaresta
Tyrväältä
Kaukola kl.

Hj. Appelgren 1886

M. N. 6/10/1902

Tyrvää-Kaukola-Alo-Knoapi

H. J. Heikel 1902.

L. 136

2683

A.K. 5/10/1902

Tyrvää - Kaukola - Ala-Knaapi H. J. Heikel 1902. L. 136 2684